

PATVIRTINTA
Lietuvos avių augintojų
asociacijos tarybos
2019 m. lapkričio 29 d.
protokolu Nr. 2019/04

Lietuvos avių augintojų asociacija

SUFOLKŲ VEISLĖS AVIŲ

VEISIMO PROGRAMA

2020 – 2030 metams

2020 m.

Lietuvos avių augintojų asociacijos veisimo programą ruošė:

Kristina Milišiūnienė Lietuvos avių augintojų asociacijos specialistė. Programoje pateikti Valstybės įmonės „Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras“ duomenys.

TURINYS

I.	PRATARMĖ	3
II.	SUFOLKŲ VEISLĖS AVIŲ CHARAKTERISTIKA	3
III.	SUFOLKŲ VEISLĖS AVIŲ POPULIACIJA IR PRODUKTYVUMO RODIKLIŲ APŽVALGA.....	4
IV.	AVIŲ IDENTIFIKAVIMO IR GYVULIŲ VEISLININKYSTĖS INFORMACINĖS SISTEMOS.....	6
V.	SUFOLKŲ VEISLĖS AVIŲ KILMĖS KNYGA IR PRODUKTYVUMO KONTROLĖ.	6
VI.	VEISIMO PROGRAMOS TIKSLAI, KRITERIJAI IR VEISIMO METODAI	7
VII.	VEISIMO PROGRAMOS KONTROLĖS MECHANIZMAS	8
VIII.	BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS	9
	NAUDOTA LITERATŪRA.....	9
	1 PRIEDAS. KILMĖS KNYGOS NUOSTATAI.....	10
	2.PRIEDAS. PRODUKTYVUMO KONTROLĖS IR VERTINIMO APRAŠAS	12
	3.PRIEDAS. AVINŲ VERTINIMO PAGAL PALIKUONIŲ PENĖJIMOSI IR MĖSINES SAVYBES TAISYKLĖS	15

I. PRATARMĖ

Nors pagrindinė avių produkcija buvo vilna, tačiau visame pasaulyje labiausiai vertinama aviena, ypač jaunų ėriukų mėsa. Siekiant aprūpinti rinką paklausia mėsa yra auginamos perspektyvių mėsinių veislių avys. Suffolkų avių veislė yra mėsinio tipo ir priklauso juodgalvių avių veislei.

Pirmos 35 šios veislės avys į Lietuvą iš Lenkijos įvežtos ir užregistruotos VI „Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro“ duomenų bazėje 2002 m. Vėliau sulkų buvo įvežta iš Vokietijos, Anglijos, Olandijos. Suffolkų avių populiacija Lietuvoje yra pagrįsta importuojamais veisliniais gyvūnais ir jų grynaveisliais palikuoniais, taip pat 5-osios Lietuvos juodgalvių veislės kartos palikuoniais.

Lietuvos avių augintojų asociacija (toliau – LAAA) (Arimaičių g. 24, Pavartyčių k., Radviliškio r.) įkurta 1994 m. birželio mėn. 20 d.. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2001 m. gegužės 31 d. įsakymu Nr. 177 „Dėl asociacijų pripažinimo veislininkystės institucijomis“ LAAA pripažinta veislininkystės institucija ir jai suteikta teisė ruošti ir vykdyti veislininkystės programas, pildyti kilmės knygas ir išrašyti kilmės pažymėjimus.

Šios veisimo programos pagrindinis tikslas yra gerinti Suffolkų veislės avių produktyvumą su veislei būdingais privalumais. Ši veisimo programa skirta Suffolkų avių veisėjams, augintojams, savininkams ir kitiems asmenims prisidedantiems prie veislės gerinimo. Programa privalo būti peržiūrima bei patvirtinama ne rečiau kaip kas dešimt metų. Veisimo programa vykdoma Lietuvos Respublikos teritorijoje. Už jos vykdymą yra atsakinga Lietuvos avių augintojų asociacija.

II. SUFFOLKŲ VEISLĖS AVIŲ CHARAKTERISTIKA

Lietuvoje veisiama europietiško tipo Suffolkų veislės avys.

Sulfokai (angl. Suffolk) – avių veislė, išvesta pietryčių Anglijoje (Jungtinė Karalystė), Sulfoko grafystėje. Tai mėsinio tipo avys. Veislė išvesta mišrinant vietines Norfolk Horn raguotąsias avis su Southdown aviniais.

Sulfokų avys yra stambios, labai juoda bevilne iki paausių galva ir bevilnėmis kojomis, neturi ragų. Labai judrios ir ištvermingos, iš 100 ėriavedžių pirmais metais gaunama nuo 125 iki 140 ėriukų, antrais metais nuo 140 iki 170 ėriukų. Ėriukų svoris gimus vienetukui būna nuo 4,5 kg iki 6,5 kg, o dvynukams nuo 3,5 kg iki 5,5 kg. Paros ėriukų prieaugis gali siekti nuo 400 g iki 450 g. Jau 3 mėnesių nupenėti ėriukai sveria nuo 30 kg iki 35 kg, jų skerdienos išeiga siekia 48-50 procentus.

1 paveikslas. Suffolkų veislės avinas. (E. Laucevičiaus nuotrauka).

Nors Suffolkai gerai prisitaiko prie įvairiausių klimatinių sąlygų, jiems būtina užtikrinti pilnavertį šėrimą. Subrendę avinai sveria nuo 110 kg iki 140, o ėriavedės sveria nuo 70 iki 85 kg, nuo šių avių prikerpama nuo 3,5 kg iki 6,0 kg 7–9 cm ilgio baltos vilnos, kuri yra 48–50 plonumo klasių 30–34 mikronų storio. Suffolk avys gali būti veisiamos grynuoju veisimu ir taip pat avinai gali būti naudojami kitų veislių mėsinė savybių pagerinimui.

Gerai išreikštos šios veislės avių mėsinės formos: gili, plati krūtinė, ilga nugarą, mėsingos vidinės ir išorinės kumpių pusės. Tai vislios avys, kurių skerdena yra geros kokybės.

Veisimo tikslas: auginti nuo vidutinio iki didelio stambumo, anksti bręstančias, su ryškiomis mėsinėmis savybėmis (užpakalio, nugaros, krūtinės) pasižyminčias avis. Pirmą kartą kergti galima nuo 10 mėn. amžiaus. Ruja sezoninė, ilgai trunkanti.

III. SUFOLKŲ VEISLĖS AVIŲ POPULIACIJA IR PRODUKTYVUMO RODIKLIŲ APŽVALGA

Duomenys apie Suffolkų veislės avis kaupiami Valstybės įmonės Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras (toliau – ŽŪIKVC) (Vincos Kudirkos g. 18-1, Vilnius) administruojamoje Gyvulių veislininkystės informacinės sistemos Avių veislininkystės posistemyje. Lietuvos avių augintojų asociacija vienija 256 narius, iš kurių 33 bandų savininkai augina 1402 Suffolkų veislės avis. Grynaveislių, su kilmę patvirtinančiais dokumentais, yra 840, iš kurių 496 ėriavedės ir 27 veisliniai avinai. Veisimo programoje dalyvauja keturi laikytojai, duomenys apie jų laikomų avių skaičių pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė. Grynavaislių Suffolk veislės avių laikytojai ir avių skaičius

Laikytojas	Savivaldybė	Veislė	Viso avių bandoje	Tame tarpe ėriavedžių	Tame tarpe veisl. avinai
Otilija Pošiūnė	Kupiškio	S	60	24	4
Lygumų ŽŪB	Pakruojis	S	216	97	7
Evaldas Laucevičius	Šiaulių	S	132	31	5
UAB "Biotelus"	Vilniaus	S	432	344	11
			840	496	27

*Pastaba. Laikytojų bei avių skaičius veisimo programos metu gali kisti.

Iki 2019 m. į Kilmės knygą įrašyta 5159 Suffolk veislės avių, iš kurių 1112 suteiktas Kilmės knygos numeris.

Įvertintų Suffolk veislės avių skaičius per paskutinius keturis metus pateiktas 2 lentelėje.

2 lentelė. Įvertintų Suffolk veislės avių skaičius per paskutinius keturis metus

Metai	Įvertinta avių		
	viso	t.t. avių	t.t. avinų
2015	15	15	0
2016	459	434	25
2017	177	162	15
2018	78	68	10

Nuo 2016 m. buvo pradėti vertinti avinai pagal palikuonių penėjimosi ir mėsines savybes. Per tris metus buvo įvertintas 31 avinas, iš jų 1 Suffolk veislės.

Kontroliuotų avinukų vidutiniai kontrolės duomenys pateikti 3 lentelėje.

1 lentelė. Kontroliuotų avinukų vidutiniai kontrolės duomenys

Kontroliuojamo avino Nr.	Kontroliuojamo avino savininkas	Vertinamų palikuonių skaičius	Amžius dienomis pasiekus 45 kg svorį	Priesvoris per parą per kontrolinio penėjimo laikotarpį, g	Sunaudota apykaitos energijos MJ vienam kg prieaugio	Skerdenos išeiga, %	Klubo šlaunies dalies išeiga, %	Minkštųjų dalių išeiga iš klubo šlaunies dalies, %	Ilgiausio nugaros raumens plotas, cm ²	Baltymų kiekis mėsoje, %	pH	SM, %	Riebalai, %
LT374629	Evaldas Laucevičius	4	170	232	75,82	43,60	24,52	73,75	19,65	19,48	5,74	23,22	2,62

Veislės privalumai:

- Ištvėringos;
- Pasižymi geromis vilnos ir mėsos savybėmis;
- Pieningos ir pakankamai vislios.

IV. AVIŲ IDENTIFIKAVIMO IR GYVULIŲ VEISLININKYSTĖS INFORMACINĖS SISTEMOS

Veisimo programoje dalyvaujančios avys registruojamos ir identifikuojamos vadovaujantis 2003 m. gruodžio 17 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 21/2004, nustatančiu avių ir ožkų identifikavimo bei registravimo sistemą ir iš dalies pakeičiančiu reglamentą (EB) Nr. 1782/2003 bei direktyvas 92/102/EEB ir 64/432/EEB (OL 2004 specialusis leidimas, 3 skyrius, 42 tomas, p. 56), su paskutiniaisiais pakeitimais, padarytais 2010 m. birželio 14 d. Komisijos reglamentu (ES) Nr. 506/2010 (OL 2010 L 149, p. 3). Ūkinių gyvūnų laikymo vietų registravimo ir jose laikomų ūkinių gyvūnų ženklavimo ir apskaitos tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2003 m. birželio 16 d. įsakymu Nr. 3D-234 „Dėl Ūkinių gyvūnų laikymo vietų registravimo ir jose laikomų ūkinių gyvūnų ženklavimo ir apskaitos tvarkos aprašo patvirtinimo“ 2012 m. vasario 14 d. įsakymo Nr. 3D-105 redakcija. Avys ženklamos įprastiniu ausies įsagu ir registruojamos ŽŪIKVC Ūkinių gyvūnų registravimo ir identifikavimo informacinės sistemos centrinėje duomenų bazėje (toliau – ŪGRIS CDB).

Vadovaujantis Gyvulių veislininkystės informacinės sistemos nuostatais, patvirtintais Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2015 m. gruodžio 22 d. įsakymu Nr. 3D-946 „Dėl Gyvulių veislininkystės informacinės sistemos nuostatų ir Gyvulių veislininkystės informacinės sistemos duomenų saugos nuostatų patvirtinimo“, yra sukurtas ŽŪIKVC Gyvulių veislininkystės informacinės sistemos Avių veislininkystės posistemis (toliau – GYVIS AVIS), kurio funkcijos – įvesti, kaupti, apdoroti, sisteminti, saugoti, tvarkyti veislinių avių kilmės, produktyvumo, vertinimo duomenis.

V. SUFOLKŲ VEISLĖS AVIŲ KILMĖS KNYGA IR PRODUKTYVUMO KONTROLĖ

Nuo 2003 m. atnaujintas KK vedimas ir iki 2019 m. įrašyta 5159 Suffolk veislės avių, iš kurių 1112 suteiktas Kilmės knygos numeris. Duomenys buvo kaupiami LAAA duomenų bazėje.

Kilmės knygų duomenys bus kaupiami, sisteminami ir saugomi ŽŪIKVC GYVIS AVIS. Į Suffolk veislės avių kilmės knygą savininkų prašymu bus įrašomos veisimo programoje dalyvaujančios Suffolk veislės avys ir jų prieauglis kurių nustatyta tapatybė, suženklinti, registruoti ŽŪIKVC ŪGRIS CDB ir vykdoma produktyvumo kontrolė. Kilmės knygos nuostatai pateikti 1 priede.

Kilmės pažymėjimai suformuojami ir automatiškai registruojami ŽŪIKVC GYVIS AVIS. Kilmės pažymėjimai ir kiti avių apskaitos dokumentai oficialiai pripažįstami, jeigu jie buvo suformuoti ir išduoti tiesiogiai iš ŽŪIKVC GYVIS AVIS.

Veisimo programoje dalyvaujančių avių produktyvumo kontrolės ir vertinimo vykdymo aprašas pateikiamas 2 priede. Avių vertinimas atliekamas pagal Avių vertinimo taisyklės, patvirtintas LAAA Tarybos posėdyje 2018 m. rugsėjo mėn. 2 d., protokolo Nr. 4. Pirminę veislininkystės apskaitą tvarko pats avių laikytojas arba jo įgaliotas atstovas. Visos bandos produktyvumo kontrolę teisės aktų nustatyta tvarka vykdo ŽŪ Ministro įsakymais ir kitais galiojančiais teisės aktais paskirta veislininkystės institucija.

Avinų vertinimas pagal palikuonių penėjimosi ir mėsines savybes bus atliekamas UAB „Genetiniai ištekliai“ veikiančioje avinų kontrolinio penėjimo stotyje. Duomenys kaupiami ŽŪIKVC GYVIS duomenų bazėje.

Ėriukų kontrolinio penėjimo duomenys suteiks papildomos informacijos apie paties gyvūno ir jo tėvų produktyvias savybes bei jų perdavimą palikuonims. Tyrimų rezultatai padės ūkininkams lengviau apsispręsti dėl avių veislės (o tuo pačiu ir dėl veislinio avino) pasirinkimo savo ūkyje, siekiant gauti kuo daugiau ir kokybiškesnės mėsos mažiausiomis pašarų sąnaudomis. Tolesnio veisimo tikslas – didinti ėriukų augimo intensyvumą, mėsingumą bei skerdenos išėigą ir kokybę. Kontrolinio penėjimo rezultatai pateikti 3 lentelėje. Avinų vertinimas pagal palikuonių penėjimosi ir mėsines savybes aprašytas 3 priede.

VI. VEISIMO PROGRAMOS TIKSLAI, KRITERIJAI IR VEISIMO METODAI

Pagrindinis veisimo programos tikslas yra didinti Suffolk veislės avių populiaciją, prisitaikusia prie Lietuvos sąlygų, gerinti produktyvumą su veislei būdingais privalumais.

Tiksiai:

- sukurti atsparias skrepi atžvilgiu grynaveislių Suffolk avių bandas,
- išauginti aukštos kokybės grynaveislių Suffolk veislės avių prieauglį, kurį būtų galima naudoti kitų Suffolk veislės bandų ir kitų veislių gerinimui.

- didinti veislinių Suffolk avių skaičių ir palaikyti kryptingą jų auginimą bei platinimą.

Sėkmingam programos vykdymui būtina:

- veiksmingiau naudoti produktyvių avių veislių genetinį potencialą;
- veislinius avinus vertinti pagal palikuonių penėjimosi ir mėsines savybes;
- pradėti avių skerdenų vertinimą pagal SEUROP sistemą;
- produktyviose veislinių avių bandose skatinti avių dirbtinį sėklinimą;
- vykdyti avių produktyvumo kontrolę ir eksterjero vertinimus;
- veisimo programoje dalyvaujančiose kergimui naudoti tik įvertintus ne žemesne nei I klasė veislinius avinus;

- naudokite aukštos kokybės veislinius avinus, turinčius tvirtą sudėjimą ir gerai išreikštas mėsines savybes, ištirtus skrepi ligos atžvilgiu;
- skatinti veislinių avių augintojus naudoti pažangesnes ėriukų šėrimo ir priežiūros technologijas;
- didesnę dėmesį skirti produktyvių grynaveislių avių įsigijimui (bandų kūrimui bei gerinimui);
- Skatinti naujų avių veislynų kūrimą.

Veisimo programos kriterijai:

- atrankos ir parankos būdu formuoti stambaus tipo gyvulius;
- formuoti gyvulius, kurie turėtų ilgą, pakankamai gilų liemenį, gerai išvystytus nugaros, juosmens, strėnų ir šlaunų raumenis, neturėtų eksterjero trūkumų;
- didinti pieningumą ir gerinti reprodukcinės savybes;
- didinti skerdenos išeią ir gerinti jos kokybę;
- atsižvelgiant į produktyvumo kontrolės, eksterjero vertinimus ir skerdenų vertinimo pagal SEUROP sistemos duomenis pirmenybę teikti gyvūnams, kurių rezultatai aukštesni už vidurkį;
- išlaikyti gerą pašarų išnaudojimą.

Veisimo programos kriterijų rodikliai kurių siekiama:

- didinti ėriavedžių produktyvumą, būdingą Suffolk veislės avims Lietuvoje, pasiekti 150% vislumą ir 300 g ėriukų priesvorį per parą;
- Kiekvienais metais įvertinti ne mažiau kaip 25 % grynaveislių avių eksterjerą;
- Kontrolinio penėjimo stotyje įvertinti ne mažiau kaip 1 avių pagal palikuonių penėjimosi ir mėsines savybes;
- Kergimui naudoti avinus, turinčius skrepi (R1) arba (R2) genotipą.

Avys veisiamos grynuoju veisimu arba naudojamos kitų veislių mėsinų savybių gerinimui.

Grynaveislių avių grupę sudaro tipiškiausios veislės avys, kurios atitinka šiuos reikalavimus:

- kilę iš tos pačios veislės tėvų, kurių kilmė yra patvirtinta kilmės dokumentais;
- 5 kartos mišrūnės avys, gautos kergiant LJ veislines avis su Suffolk veislės aviniais, įrodžius jų kilmę, ir atrinkus tipingas veislei.

Avių veisimas vykdomas vykdant tikslingą paranką ir atranką.

VII. VEISIMO PROGRAMOS KONTROLĖS MECHANIZMAS

Siekiant užtikrinti veisimo programos įgyvendinimo veiksmingumą, tinkamumą, kokybę ir nuoseklumą bus vykdomas veisimo programos vidinis tikrinimas, priežiūra ir stebėjimas. Kontrolės mechanizmas apims ne tik esamą bet ir buvusią veiklą. Bus nagrinėjami ir lyginami pasiekti

rezultatai su ankstesnių metų rezultatais, nustatomi ir koreguojami siektini rodikliai atsižvelgiant į rezultatus ir galimybes.

Vidinę veisimo programos vykdymo eigą prižiūrės, koordinuos ir kontrolę atliks LAAA Taryba.

Nustačius, kad nesilaikoma veisimo programos tikslų bus imtasi tinkamų priemonių užtikrinti ir ištaisyti dėl to susidariusią padėtį ir išsiaiškinti, kokių veiksmų reikia imtis, kad tai nebeprisikartotų ateityje, kad selekcinės programos būtų laikomasi..

Iš kilmės knygos avys gali būti išbrauktos paaiškėjus, kad jų kilmės duomenys yra klaidingi, suklastoti ar neatitinka nustatytų reikalavimų.

Jei avių laikytojas kelis kartus pateikia neteisingus duomenis, LAAA turi teisę atsisakyti įrašyti į kilmės knygą tos bandos avis.

Veisimo programos rezultatai kiekvienais metais bus pristatomi, aptariami ir esant būtinybei koreguojami LAAA visuotiniame narių susirinkime ir/ ar tarybos susirinkimuose.

VIII. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

Lietuvoje auginamų veislinių avių veisimo programoje 2019 – 2029 metams yra numatytos pagrindinės veislininkystės darbo priemonės, padėsiančios užtikrinti šalyje veislinės avininkystės plėtrą. Tik produktyvaus veislinio avių prieauglio išauginimas gali patenkinti pirkėjus, norinčius steigti avių veislynus ar plėsti turimas bandas.

Šia programa galės vadovautis Lietuvos avių augintojų asociacija, avių augintojai, veislininkystės specialistai bei kitos tarnybos ir institucijos, kurių veikla susijusi su avių ūkio apskaita bei kontrole.

Programos diegimas bus koordinuojamas pagal veislinių avių produktyvumo kitimą. Apibendrinus kasmet gautus rezultatus, programa gali būti koreguojama.

* * *

Sufolkų veislės avių veisimo programa svarstyta ir jos pagrindiniams teiginiams pritarta Lietuvos avių augintojų asociacijos 2019 m. lapkričio 29 d. LAAA Tarybos posėdžio protokolu Nr. 2019/04.

NAUDOTA LITERATŪRA

1. Zapasnikienė B. Ėriukų kontrolinis penėjimas: Metodiniai nurodymai. Baisogala. 2007.
2. Zapasnikienė B. Mėsinės avys: monografija. Baisogala.2003.

1 PRIEDAS. KILMĖS KNYGOS NUOSTATAI

1. Kilmės knyga sudaryta iš 2 skyrių: Pagrindinio, Papildomo.
  - 1.1. Pagrindinis skyrius turi A ir B poskyrius.
  - 1.2. Papildomas skyrius neturi savo poskyrių.
2. Pirmą kartą į kilmės knygos skyrius (poskyrius) palikuonys įrašomi atsižvelgiant į tėvų kilmę ir jų įrašymą į tam tikrą kilmės knygos skyrių (poskyrį).
3. Į kilmės knygą bus įrašomi tik tie gyvūnai, kurie atitinka lentelėje nurodytus kriterijus ir turi žinomas dvi kartas (turi būti gyvūnui nurodytas T, TT, TM, M, MT ir MM) ir atitinka kilmės knygos reikalavimus.
4. Gyvūnai, kurių tėvo ir motinos skyrių, poskyrių ir klasių derinys nėra aprašytas, neįrašomi į kilmės knygą.

4 lentelė. Kriterijai įrašymo į KK

Palikuonis įrašomas į		Tėvo informacija			Motinos informacija		
Skyrius	Poskyris	Skyrius	Poskyris	Klasė	Skyrius	Poskyris	Klasė
Pagrindinis	A	Pagrindinis	A	I	Pagrindinis	A	I
		Pagrindinis	A	I	Pagrindinis	B	I arba II
Pagrindinis	B	Pagrindinis	B	I arba II	Pagrindinis	A	I
		Pagrindinis	B	I arba II	Pagrindinis	B	I arba II arba III
Papildomas	-	Pagrindinis	A	I	Papildomas	-	III
		Pagrindinis	B	I arba II	Papildomas	-	III
Papildomas		Papildomas	-		Papildomas	-	
Papildomas		Pagrindinis	A, B		Neįrašyta	-	

5. Atlikus avių individualų įvertinimą, jos gali būti perkeltos į kitą kilmės knygos poskyrį atsižvelgiant atitiktį veislei, vertinimo balą (raumeningumą, eksterjerą, vilną).
6. Į A poskyrį įrašomos avys, kurių tėvas buvo įrašytas į A poskyrį, o motina į ne žemesnį kaip B poskyrį. Atitiktis veislės tipui, raumeningumas ir eksterjeras, vilna turi būti įvertinti avinams ne mažiau kaip I klase, avims ne mažiau II klase.
7. Į B poskyrį įrašomos avys, kurių tėvas buvo įrašytas į kilmės knygos B poskyrį, o motina į ne žemesnį kaip B poskyrį. Atitiktis veislės tipui, raumeningumas ir eksterjeras, vilna įvertinti ne mažiau kaip II klase, avims ne mažiau III klase.
8. Į kilmės knygos papildomą skyrių įrašomos avys, atitinkančios veislės tipą. Atitiktis veislės tipui, raumeningumas, eksterjeras, vilna turi būti įvertinti ne mažiau kaip II klase, avims ne mažiau III klase.

9. Iš kitų šalių įvežtos avys įrašomas į tą skyrių (poskyrį), kuris nurodytas avies kilmės pažymėjime arba, jei nenurodytas, – įrašomas į tą kilmės knygos poskyrį, kurio kriterijus jis atitinka pagal nuostatus, nurodant jo individualų numerį ir kilmės knygos, į kurią avis buvo pirmą kartą įrašyta, numerį.

10. Įrašant į kilmės knygą registruojami šie duomenys: avies savininkas, jo adresas, ūkio kodas, telefono numeris, atvedimo vieta, data, lytis, spalva, individualus numeris, tėvų ir motinų individualūs numeriai, eksterjero vertinimo rodikliai, produktyvumo kontrolės duomenys (atvesto ėriuko svoris, svoris atjunkymo metu, vertinimo metu), avinų vertinimo pagal palikuonių penėjimosi ir mėsines savybes rodikliai, kilmės knygos skyriai (poskyriai).

2.PRIEDAS. PRODUKTYVUMO KONTROLĖS IR VERTINIMO APRAŠAS

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Šis veislinių avių vertinimo procedūrų aprašas skirtas avių vertinimui ir produktyvumo kontrolei vykdyti (toliau - Aprašas).
2. Aprašas skirtas Lietuvos avių augintojų asociacijos vadovui, asociacijos specialistams – vertintojams (toliau - Vertintojas) bei veisimo programoje dalyvaujančios bandos savininkui ar jo atstovui.
3. Aprašas parengtas vadovaujantis Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2003 m. birželio 16 d. įsakymo Nr. 3D-234 „Dėl Ūkinių gyvūnų registravimo ir ženklavimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo (su vėlesniais pakeitimais), valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2002 m. gegužės 16 d. Nr. 223 „Dėl ūkinės paskirties gyvūnų gerovės reikalavimų patvirtinimo“, Lietuvos avių augintojų asociacijos 2018 m. rugsėjo 2 d. Tarybos posėdžio, protokolo Nr. 4, patvirtintomis „Avių vertinimo taisyklėmis“, Tarptautinio gyvulių apskaitos komiteto (ICAR) reikalavimais ir kitais veislininkystę reglamentuojančiais teisės aktais.

II. KELIAMI REIKALAVIMAI

4. Pripažinta veislininkystė institucija Lietuvos avių augintojų asociacija (toliau – LAAA) organizuoja veislinių avių, ėriavedžių ir veislinių avinų produktyvumo kontrolę ir vertinimus, kuriuos atlieka baigę kursus ir pažymėjimus turintys avių vertinimo specialistai.
5. Avių vertinimas vykdomas vadovaujantis „Avių vertinimo taisyklėmis“, patvirtintomis LAAA Tarybos posėdyje 2018 m. rugsėjo 2 d., protokolo Nr. 4. (toliau – Taisyklės).
6. Avių produktyvumo kontrolės ir vertinimo vykdymui keliami reikalavimai:
  - 6.1. kontroliuojamos ir vertinamos avys turi būti suženklintos;
  - 6.2. turi būti tvarkoma apskaita, vadovaujantis Ūkinių gyvūnų registravimo ir ženklavimo taisyklėmis ir Avių vertinimo taisyklėmis.
7. Avių bandos savininkas, norėdamas, kad jo avių banda būtų kontroliuojama ir vertinamos avys, teikia prašymą LAAA dėl Sutarties avių produktyvumo kontrolės ir vertinimo paslaugos (toliau – Sutartis) pasirašymo. Sutarties neatsiejama dalis yra ir Sutarties 1 priedas, kur pateikiamas vertinimo paslaugų užsakymas ir 2 priedas, kuriame nurodomos avių vertinimo paslaugos kainos.
8. Pasirašius Sutartį, vienas egzempliorius atiduodamas bandos savininkui, o kitas lieka LAAA ir saugoma 10 metų LAAA buveinėje.

III. KONTROLĖS ORGANIZAVIMAS

9. Pirmą kartą į bandą atvykęs LAAA darbuotojas užveda ūkyje privalomus vesti apskaitos žurnalus, apmoko bandos savininką, kaip teisingai reikia juos pildyti.

10. Pirminę bandos veislininkystės apskaitą tvarko pats bandos savininkas ar jo įgaliotas asmuo.

11. Veisimo programoje dalyvaujančiose bandose laikomi ėriukai turi būti pasverti tik atvesti (1 paros laikotarpyje), 50 dienų ir 110 dienų amžiaus.

12. Jei atvesto ėriuko svoris yra nežinomas, tuomet užskaitomas veislei būdingas vidutinis atvesto ėriuko svoris, atsižvelgiant į lytį ir gimimo tipą (atvestų ėriukų skaičių). Po vieną atvestiems avinukams užskaitomas 4,5 kg, o avytėms – 4,0 kg svoris. Dvynukams avinukams – po 3,5 kg, o avytėms – po 3,0 kg.

13. Svėrimus atlieka bandos savininkas, duomenis surašo į „Avių kergimo, ėriavimosi ir prieauglio augimo apskaitos žurnalą“.

14. Pasibaigus ėriavimuisi, bet ne vėliau kaip einamųjų metų liepos 1 d. „Avių kergimo, ėriavimosi ir prieauglio augimo apskaitos žurnalas“ yra pateikiamas LAAA. Gautus duomenis LAAA atsakingas darbuotojas suveda į ŽŪIKVC GYVIS AVIS.

15. Veisimo programoje dalyvaujančiose bandose avys kergiamos tik su I klase įvertintais veisliniais aviniais. Kergimo metu avinas turi būti registruotas kergiamų avių bandoje.

IV. VERTINIMO ORGANIZAVIMAS

16. Avys vertinamos, vadovaujantis galiojančiomis Taisyklėmis.

17. Avių bandos savininkas, norėdamas, kad jo avių banda būtų įvertinta, teikia prašymą LAAA dėl avių vertinimo.

18. Vertinimas atliekamas per 30 kalendorinių dienų nuo prašymo gavimo.

19. Vertinimas atliekamas pagal LAAA vadovo patvirtintą ir iš anksto su bandos savininku suderintą grafiką.

20. Vertintojas ūkyje apsilanko vieną kartą per metus, esant reikalui ir dažniau. Vertinimas vykdomas, priklausomai nuo kergimo sezono, dažniausiai rudenį, vertinami avies išoriniai požymiai (eksterjeras, raumeningumas, vilna).

21. Avių įvertinimo duomenys, vertinime dalyvaujančių asmenų, surašomi į Avių (avinų) vertinimo aktą.

22. Avių bandos savininkas privalo sudaryti tinkamas sąlygas avių vertinimui: vertinimas gali būti atliekamas lauke, esant tinkamoms oro sąlygoms ir savininkui turint tinkamus aptvarus, kuriuose galima vertinamas avis gerai apžiūrėti, arba vertinimas atliekamas tvarte. Abiem atvejais vertinamos avys fiksuojamos, tačiau taip, kad kūnas nebūtų įsitempęs.

23. Avytės ir avinukai vertinami ne jaunesni, kaip 6 mėn. amžiaus.
24. Suaugusios avys ir avinai vertinami 2 m. amžiaus.
25. Avims vertinamas eksterjeras, raumeningumas ir vilna. Išoriniai požymiai vertinami maždaug 1 mėn. po kirpimo. Vertinamas gyvulys yra pasveriamas. Vertintojas apžiūri vertinamą gyvulį iš visų pusių, vertindamas kūno formas, atskirų kūno dalių išsivystymą, proporcingumą, nugaros tiesumą, laikyseną, kojų pastatymą, išorinius lytinius organus, dantų sąkandį.
26. Palpuojant vertinamas raumenų išsivystymas pečių, nugaros, šlaunų srityje, imitimas, tešmens struktūra.
27. Vertinant vilną, ji apžiūrima krūtinės, nugaros, šlaunų, pilvo, srityje. Vertinamas vilnos tankumas, minkštumas, vienodumas plake, spalva, riebalinio prakaito kiekis, plonumas mikronais (jei yra galimybė), pigmentinių plaukelių buvimas, galvos, kojų, pilvo apaugimas, vilnos ilgumas ir svoris:
  - 27.1. Kirpimo metu vilnos ilgumą pamatuoja ir ją pasveria bandos savininkas;
  - 27.2. Svėrimo rezultatus surašo į "Avių svorio ir vilnos produkcijos apskaitos žurnalą" ir pateikia LAAA.
28. Po vertinimo visi duomenys iš Avių (avinų) vertinimo aktų yra suvedami į ŽŪIKVC GYVIS AVIS.
29. Bandos savininkas kiekvieną mėnesį privalo pildyti apskaitos formas, nurodant gyvulių įvykių pokyčius per mėnesį.
30. Pildomos apskaitos formos:
  - 30.1. avių kergimo, ėriavimosi ir prieauglio augimo apskaitos žurnalas;
  - 30.2. avių svorio ir vilnos produkcijos apskaitos žurnalas.

V. SUTARTIES NUTRAUKIMAS

31. Bet kuri iš Šalių turi teisę vienašališkai nutraukti Sutartį savo iniciatyva, apie tai raštu, siunčiamu registruotu laišku ar elektroniniu paštu ne vėliau kaip prieš 30 (trisdešimt) kalendorinių dienų informuodama kitą Šalį. Bandos savininkas turi teisę šiuo pagrindu nutraukti Sutartį tik tada, kai yra visiškai atsiskaitęs su LAAA už visas suteiktas Paslaugas, sumokėjęs delspinigius, jei, dėl vėluojančių atsiskaitymų už Paslaugas, tokių buvo apskaičiuota.

3.PRIEDAS. AVINŲ VERTINIMO PAGAL PALIKUONIŲ PENĖJIMOSI IR MĖSINES SAVYBES TAISYKLĖS

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Avinų vertinimo pagal palikuonių penėjimosi ir mėsinės savybes taisyklės (toliau - Taisyklės) nustato mėsinių avių kergimui naudojamų veislinių avinų patikrinimo pagal palikuonių penėjimosi ir mėsinės savybes tvarką.

2. Taisyklės parengtos vadovaujantis 1990 m. gegužės 10 d. Komisijos Sprendimu Nr. 90/256/EEB, nustatančiu grynaveislių avių ir ožkų produktyvumo kontrolės bei jų genetinės vertės nustatymo metodus.

3. Avinų vertinimo pagal palikuonių penėjimosi ir mėsinės savybes procese dalyvauja:

3.1. avių augintojas, kuris yra atsakingas už pirminių duomenų surašymą ir pateikimą kitiems proceso dalyviams;

3.2. UAB „Genetiniai ištekliai“ avių kontrolinio penėjimo stotis (toliau – Stotis), kurioje atliekamas kontrolinis avinų palikuonių (avinukų) (toliau – avinukų) auginimas, penėjimas ir skerdimas;

3.3. Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademijos Gyvulininkystės selekcijos, veislinės vertės nustatymo ir sklaidos centras (toliau – Centras), kuris yra atsakingas už avinukų DNR tyrimus, ultragarsinį skenavimą, skerdenų ir mėsos kokybės vertinimą, tyrimų metu gautų duomenų apdorojimą ir duomenų pateikimą ŽŪIKVC;

3.4. VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras (toliau – ŽŪIKVC), kurio administruojamoje Gyvulių veislininkystės informacinėje sistemoje (toliau – GYVIS) kaupiami vertinamų avinukų kontrolinio penėjimo ir skerdimo duomenys;

3.5. Lietuvos avių augintojų asociacija pripažinta veislininkystės institucija (toliau – LAAA), atsižvelgdama į avių laikytojų prašymus, tvirtina avinų, vertinamų pagal palikuonių penėjimosi ir mėsinės savybes, sąrašą.

4. Avinai įvertinami palyginant jų palikuonių penėjimosi ir mėsinių savybių vertinimo rezultatus su tos pačios veislės palikuonių, gautų iš skirtingų avinų, produktyvumu, o gauti duomenys naudojami įgyvendinant avių selekcines (gerinimo) programas.

II. AVINŲ PALIKUONIŲ (AVINUKŲ) ATRINKIMAS KONTROLINIAM PENĖJIMUI

5. Avinai įvertinimui pagal palikuonių penėjimosi ir mėsinės savybes atrenkami atsižvelgiant į avių laikytojų prašymus bei patvirtintą avių veisimo programą.

6. Siekiant aviną įvertinti pagal palikuonių penėjimosi ir mėsinės savybes, į Stotį pristatomiems avinukams keliami reikalavimai:

- 6.1. turi būti nujunkyti prieš 7 dienas;
- 6.2. turi sverti nuo 20 iki 24 kg;
- 6.3. turi būti tipingi veislei ir be eksterjero defektų;
- 6.4. turi būti iš bandos, turinčios oficialiai patvirtintą laisvos bandos statusą nuo užkrečiamųjų ligų.
7. Avinukus vežant į Stotį turi būti laikomasi 2004 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1/2005 3 skyriuje nustatytų reikalavimų.
8. Avinukų pristatymui į Stotį, turi būti pateiktas avinukų priėmimo-perdavimo aktas (Taisyklių 1 priedas).
9. Atrinktų avinukų tapatybei nustatyti turi būti atliktas DNR tyrimas. Nepasitvirtinus avinukų tapatybei, avinukams kontrolinis penėjimas neatliekamas.
10. Vertinamo avino palikuonių grupę turi sudaryti mažiausiai 7-10 avinukų. Jei vertinamas avinas turi tik 3-4 palikuonis, jo vertinimas atliekamas tais pačiais metais per du etapus.
11. Avinukų amžiaus skirtumas toje pačioje grupėje neturi būti didesnis negu 10 dienų, o galimas svorio skirtumas – iki 20 %.
12. Visi vertinamo avino palikuonys turi būti laikomi viename garde.
13. Kontroliniam penėjimui atvežti avinukai paleidžiami į paruoštus, švarius, išdezinfectuotus ir pakreiktus gardus, užpildoma Gardo kortelė (Taisyklių 2 priedas).
14. Prieš pradėdant vykdyti kontrolinį avinukų penėjimą, turi praėti 10-14 dienų adaptacinis laikotarpis.

III. AVINUKŲ ŠĖRIMAS IR PAŠARŲ APSKAITA

15. Kontrolinio avinukų penėjimo laikotarpiu vykdoma tiksli grupinė suėstų pašarų apskaita.
16. Stambųjų pašarų avinukai gauna iki soties.
17. Prie standartinio kombinuotojo pašaro avinukai pripratunami per savaitę. Jis duodamas pagal nustatytus racionus atskiroms amžiaus grupėms (Taisyklių 3 priedas).
18. Visi pašarai ir vanduo penimiems avinukams turi būti prieinami laisvai bet kuriuo paros metu.
19. Iš kiekvienos šėrimui gautos pašarų partijos paimamas pavyzdys ir pateikiamas nepriklausomai tyrimo laboratorijai dėl pašarų maistinės vertės nustatymo.
20. Pašarų tyrimo duomenys registruojami Stotyje ir saugomi ne mažiau kaip 3 metus.
21. Suėstų stambųjų pašarų kiekis nustatomas atliekant kontrolinius įdedamo pašaro ir nesuėstų likučių svėrimus vieną kartą per savaitę, 2 dienas iš eilės.
22. Avinukų šėrimo ir pašarų apskaitos duomenys turi būti registruojami Šėrimo žiniaraštyje (Taisyklių 4 priedas), Bendrame pašarų sunaudojimo žiniaraštyje (Taisyklių 5 priedas),

kontrolinio penėjimo duomenys surašomi į Avino įvertinimo duomenų pagal palikuonis lapą (Taisyklių 8 priedas) ir į GYVIS.

23. Baigus kontrolinį penėjimą, apskaičiuojama kiekvieno avinuko kontrolės dienų trukmė, vidutinis prieaugis per parą kontrolės metu, amžius dienomis pasiekus 42 kg svorį bei 1 kilogramui prieaugio sunaudota apykaitos energijos MJ.

IV. AVINUKŲ SVĖRIMAS IR VERTINIMAS

24. Kai vidutinis avinukų grupės svoris pasiekia 20 kg, avinukai sveriami kas dvi savaites tol, kol bent vienas avinukas pasiekia 38 kg svorį. Po to sveriami kas savaitę, kol vidutinis grupės svoris pasiekia 42 kg.

25. Visus svėrimus būtina atlikti tuo pačiu laiku, t.y. ryte prieš šėrimą arba praėjus ne mažiau kaip 3 val. po šėrimo, o svėrimų duomenis registruoti Kontrolinių svėrimų akte (Taisyklių 6 priedas). Visi svėrimai turi būti atliekami svarstyklėmis, kurios turi galiojančią metrologinę patikrą.

26. Remiantis avinukų svorio duomenimis, apskaičiuojami jų paros prieaugiai nuo gimimo iki kontrolinio penėjimo pradžios bei penėjimo laikotarpiu. Jei mėšinių avių veislės avinukas per parą priauga mažiau kaip 140 g, jo kontrolinis penėjimas nutraukiamas.

27. Kontroliuojamų avinukų grupei pasiekus vidutinį 42 kg svorį, ultragarso aparatu nustatomas mėsos marmuringumas, atliekant ilgojo nugaros raumens ultragarsinį skenavimą.

28. Kontrolinis avinukų penėjimas baigiamas tuomet, kai avinukų grupė pasiekia vidutinį 42 kg svorį.

V. AVINUKŲ SKERDIMAS IR MĖSOS KOKYBĖS NUSTATYMAS

29. Baigus kontrolinį penėjimą, skerdziami mažiausiai 4 pagal svorį ir amžių labiausiai grupės vidurkį atitinkantys avinukai. Jei kontrolinis penėjimas atliekamas per du etapus (Taisyklių 10 punktas) skerdziami mažiausiai 2 avinukai. Likusieji tos pačios grupės avinukai gali būti paskerdžiami arba parduodami veislei.

30. Avinukai skerdziami po 6-12 alkinimo valandų, prieš tai kiekvieną jų individualiai pasvėrus. 31. Paskerdus avinuką, nuleidžiamas kraujas, išimami vidaus organai (išskyrus inkstus ir jų riebalus), kepenys, nulupama oda, nupjaunama galva (per atlantinę pakaušio jungtį), kojos (per riešo ir kulno sąnarius), uodega (tarp 6 ir 7 uodegos slankstelio) ir lyties organai, nustatomas šiltos skerdenos svoris.

31. Avinukų skerdenos padalijamos pusiau, simetriškai perpjaunant per kaklo, nugaros, juosmens ir kryžmens slankstelių vidurį, per krūtinkaulio bei dubens jungtis.

32. Avinukų mėsingumui įvertinti apskaičiuojama šiltos skerdenos (kartu su inkstais ir jų riebalais) išeiga. Ji parodo avinuko skerdenos svorio procentinį santykį su jo gyvu svoriu prieš

skerdimą. Skerdenos išeiga apskaičiuojama pagal formulę: $SI = a \times 100$, kur s – šiltos skerdenos su inkstais ir jų riebalais svoris kg; s – gyvo avinuko prieš skerdimą svoris kg.

33. Po paskerdimo, skerdena vėsinama 1-4 0 C temperatūroje 24 val. Po to nustatomas ilgiausiojo nugaros raumens plotas cm^2 (prie 13-ojo juosmens slankstelio ties paskutiniu šonkauliu), kairės skerdenos puselės ilgis nuo gaktikaulio iki pirmojo šonkaulio priekinio krašto, ir poodinis riebalų storis ties 13-tuoju juosmens slanksteliu. Taip pat pasveriami ir inkstų riebalai. Ilgiausiojo nugaros raumens ploto kontūrai apibrėžiami ant skaidrios plėvelės, ir nustatomas plotas. Klubo šlaunies dalies bei minkštųjų dalių išeiga iš klubo – šlaunies dalies išeigai nustatoma iškaulinant kairės puselės klubo šlaunies dalį.

34. Ėrienos kokybės nustatymui iš kiekvieno paskersto avinuko turi būti paimti mėsos pavyzdžiai cheminiams ir fiziniams tyrimams atlikti. Imamas ne mažesnis nei 400 g bandinys iš ilgiausiojo nugaros raumens ties 9-11 šonkauliu.

35. Mėsos kokybės rodikliai nustatomi praėjus 48 valandoms po skerdimo. Mėginiai laikomi šaldytuve +4° C temperatūroje.

36. Praėjus 48 valandoms po kontrolinio skerdimo, Centre nustatoma:

36.1. mėsos pH (matuojama pH-metru);

36.2. mėsos spalva pagal CIE-LAB metodą, matuojant spalvos šviesumą (L^*), spalvos gelsvumą (b^*) ir spalvos raudonumą (a^*);

36.3. sausos medžiagos;

36.4. mėsos vandeningumas pagal mėginio svorio sumažėjimą per 24 val. laikant pakabintą specialiuose maišeliuose su tinkleliu + 4 °C temperatūroje;

36.5. mėsos vandens rišlumas pagal Grau ir Hammo metodą;

36.6. mėsos kietumas pagal Warner-Bratzler metodą;

36.7. mėsos virimo nuostoliai nustatomi mėsą verdant cirkuliacinėje vandens vonelėje 30 min. Nustatoma pagal mėsos mėginio svorio pokyčius sveriant prieš virimą ir po virimo;

36.8. riebalų kiekis nustatomas Soksleto metodu;

36.9. baltymai nustatomi Kjeldalio metodu;

36.10. pelenai nustatomi sudeginant mėsos organinę medžiagą prie 600-800 °C.

37. Tikrinamųjų avinų palikuonių mėsos kokybės produkcija apibūdinama tokiais rodikliais:

37.1. kiekybiniai:

37.1.1. avinuko amžius dienomis pasiekus 42 kg svorį;

37.1.2. avinuko priesvoris per parą gramais per kontrolinio penėjimo laikotarpį, g;

37.1.3. pašarų sąnaudos priesvorio vienetui, MJ AE;

37.1.4. skerdenos išeiga, proc.

37.1.5. skerdenos klasė;

- 37.1.6. klubo-šlaunies dalies išeiga, proc.;
- 37.1.7. minkštųjų dalių išeiga iš klubo-šlaunies dalies, proc.;
- 37.1.8. ilgiausiojo nugaros raumens plotas, cm².
- 37.2. kokybiniai:
  - 37.2.1. sausosios medžiagos mėsoje, proc.;
  - 37.2.2. baltymai, proc.;
  - 37.2.3. riebalai, proc.;
  - 37.2.4. pelenai, proc.;
  - 37.2.5. mėsos pH;
  - 37.2.6. mėsos spalvingumas (L – tamsumas/šviesumas, a* – rausvumas, b* – gelsvumas);
  - 37.2.7. mėsos kietumas, kg/cm² ;
  - 37.2.8. mėsos vandens rišlumas, mg%;
  - 37.2.9. mėsos vandeningumas, proc.;
  - 37.2.10. mėsos virimo nuostoliai, proc.;
  - 37.2.11. mėsos baltymų visavertiškumas.

38. Ėrienos mėsos kokybės rodikliai turi atitikti nustatytas svyravimo ribas (Taisyklių 9 priedas).

39. Centras kontrolinio skerdimo ir mėsos kokybės duomenis įrašo į Avino įvertinimo duomenų pagal palikuonis lapą (Taisyklių 8 priedas) ir į Avinukų kontrolinio skerdimo ir mėsos kokybės nustatymo aktą (Taisyklių 7 priedas).

VI. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

40. Avino įvertinimo duomenų pagal palikuonis lapas (Taisyklių 8 priedas) surašomas 3 egzemplioriais: vienas perduodamas avių augintojui, kitas – LAAA, o trečias – Stočiai.

41. Stotis avinukų kontrolinio penėjimo duomenis suveda į GYVIS.

42. Centras į GYVIS suveda avinukų kontrolinio skerdimo ir mėsos kokybės nustatymo duomenis.